

INFORMATIEBLAD

014 LATIJN

Het Latijn was meer dan vijftienhonderd jaar de voertaal van onderwijs, kerk en staat in Europa. Daarom zijn er bij het ECAL diverse teksten te vinden in het Latijn. Dit informatieblad helpt u op weg om voor uw genealogisch onderzoek inschrijvingen in kerkboeken te begrijpen en het geeft handreikingen naar boeken en websites. Er worden geen overzichten gegeven van bijvoorbeeld de naamvallen en werkwoordsvormen. Hiervoor kunt u terecht in de literatuur die onder 'hulpmiddelen' worden genoemd.

1. De taal
2. Cijfers, dagen en maanden
3. Genealogische termen
4. Hulpmiddelen

1. De taal

De Latijnse taal is genoemd naar de Latini, de inwoners van de streek Latium (nu: Lazio) in Centraal Italië, waarin de stad Rome is gelegen. Het begon als een taal van een betrekkelijk kleine groep en heeft zich in de Oudheid gaandeweg ontwikkeld tot de voertaal van Zuid- en West-Europa en westelijk Noord-Afrika. Het is de basis geweest voor de huidige Romaanse talen. Terwijl in 476 het (west-) Romeinse Rijk viel, bleef de Romeinse cultuur bestaan. Het Latijn bleef in gebruik als taal van de kerk en liturgie, als taal van de kerk en de theologie, als taal van de administratieve en juridische documenten en als wetenschappelijke taal. Het Latijn werd een tweede taal.

De vorm van het geschreven Latijn van de vroege Middeleeuwen week af van het Klassieke Latijn, onder invloed van de mate van scholing van de auteurs, de invloed van ambtelijk en kerkelijk jargon en de invloed van de volkstaal. Karel de Grote zorgde ervoor dat op scholen weer het zuivere Latijn werd onderwezen. Enerzijds was de Karolingische Renaissance van belang voor het Latijn en de Latijnse literatuur. Anderzijds schiep het een kloof, omdat het verschil tussen de volkstaal en het Latijn werd geaccentueerd. Latijn werd de tweede taal naast de volkstaal en fungeerde als geleerdentaal, maar ook als taal van het recht en de poëzie. Humanisten confirmeerden zich aan de normen van het klassieke Latijn. Humanistenlatijn, ofwel Neolatijn, had in Nederland zijn hoogtepunt in de 16e en 17e eeuw. Ook nu nog wordt het Latijn gebruikt, bijvoorbeeld in poëzie en de rooms-katholieke kerk.

2. Cijfers, dagen en maanden

- De dagen worden aangeduid met rangtelwoorden, met de uitgang -o of -a. Bijvoorbeeld: quinto die / feria quinta, op de vijfde dag = donderdag.
- De maanden worden aangeduid in de tweede naamval (denk aan: op de vijfde dag van de maand januari).
- De jaren worden aangeduid met rangtelwoorden.

Cijfers

	Telwoord	Rangtelwoord op -o	
I	unus	primo	1
II	duo	secundo	2
III	tres, tria	tertio	3
IV	quattuor	quartio	4
V	quinque	quinto	5
VI	sex	sexto	6
VII	septem	septimo	7
VIII	octo	octavo	8

IX	novem	nono	9
X	decem	decimo	10
L	quingenta	quingentesimo	50
C	centum	centesimo	100
D	quingenti	quingentesimo	500
M	mille	millesimo	1000

Dagen

Solis	dominica	zondag
Lunae	feria secunda	maandag
Martis	feria tertia	dinsdag
Mercurii	feria quarta	woensdag
Iovis	feria quinta	donderdag
Veneris	feria sexta	vrijdag
Saturnus	sabbatum	zaterdag

Maanden (2e naamval)

Januarii	januari
Februarii	februari
Martii	maart
Aprilis	april
Maii	mei
Iunii	juni
Iulii	juli
Augusti	augustus
Septembris, 7bris	september
Octobris, 8bris	oktober
Novembris, 9bris	november
Decembris, 10bris, xbris	december

3. Genealogische termen

Hieronder staan de meest voorkomende termen die in de doop- trouw- en begraafboeken van de RK kerken staan. Zie onder het kopje hulpmiddelen voor uitgebreide woordenlijsten.

LET OP: de personen die de doop-, trouw- en begraafboeken bijhielden, hadden hun eigen afkortingen en hielden zich niet altijd aan de juiste spelling. Daarnaast worden de werkwoorden niet altijd juist vervoegd. Aan de hand van onderstaande lijst is wel af te leiden wat de schrijver heeft bedoeld.

Latijn	Nederlands
a me	door mij
anno domini	in het jaar van de Heer
baptisata est	zij is gedoopt
baptisati sunt	zij zijn gedoopt
baptisatus est	hij is gedoopt
coram me	ten overstaan van mij
defunctus	overleden
ecclesia	kerk
filia	dochter
filii	kinderen
filius	zoon
frater	broer
gemini, gemina	tweeling, tweeling (meisjes)
illegitimus	onwettig
legitimus	wettig

mater	moeder
matrimonium	huwelijk
contraxerunt matrimonium	sloten een huwelijk
matrimonio iuncti sunt	zijn in het huwelijk verbonden
matrina	meter
mors	de dood
improvisa morte	door een onvoorziene dood
munitus	voorzien van
nomine	uit naam van, met als naam
obiit	is gestorven
parentes	ouders
parochia	parochie
pater	vader
patrini	peter en meter
sacramentis munitus	voorzien van de sacramenten
onmibus extremis sacramentis	met alle laatste sacramenten
solemniter	plechtig
solemnizatum	ingezegend
supplevit	trad op in plaats van, verving
susceperunt	namen op, hebben ten doop gehouden
suscepit	heeft ten doop gehouden, was getuige
susceptores fuerunt / erant	de doopgetuigen waren
testes	getuigen
testibus	met als getuigen

4. Hulpmiddelen

- Woordenboek Latijn/Nederlands of Middeleeuwslatijn.
- <http://www.latijnnederlands.nl> Voor dit digitale woordenboek is een licentie noodzakelijk. Het voor- en nawerk is gratis toegankelijk en geeft informatie over onder andere taal, telwoorden, maten, gewichten en munten, het schrift, naamvallen en de Romeinse kalender.
- Alfabetische woordenlijst: <http://www.xs4all.nl/~tonput/latijn/latidx.html>
- Latijnse termen bij genealogisch onderzoek, een lijst is beschikbaar via geneaknowhow: <http://www.geneaknowhow.net/faq/latijn/latijn-open.htm>.
- P.W.J. van den Berk, *Latijn bij genealogisch onderzoek* (Den Haag 1997). Te koop bij het CBG.
- Régis de la Haye, *Latijnse woorden. Lijst van Latijnse woorden en uitdrukkingen voorkomende in de kerkregisters berustend in het Rijksarchief in Limburg te Maastricht* (Maastricht 1983).
- Régis de la Haye, *Afkortingen van het Nederlandse oude schrift* (Maastricht 1983).
- A. Cappelli, *Lexicon Abbreviaturarum; dizionario di abbreviature latine ed italiane; usate nelle carte e codici specialmente del medio-evo, riprodotte con oltro 14000 segni incisi* (Milaan 1912). Een overzicht van afkortingen.
- F.L. Kesteman, ingeleid door J.E. Ennik en P. Brood, *Practisyns woordenboekje of verzameling van meest alle de woorden in de rechtskunde gebruikelijk*. (Groningen 1988 / Fotomechanische herdruk van een uitgave uit 1785).
- Constant de Koninck, *Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen* (Antwerpen/Apeldoorn 1993).